

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת שופטים תשע"ב שנה ב' גליון 55
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: השראת השכינה בעת הדין והמשפט

שהוא רע, הוא דן אותו לכף זכות. וכל זה מפני שרוצה בטוב חבירו, ולכן הוא דן אותו לכף זכות, והפך זה בעלי לב רע, שדן את חבירו לכף חובה. ע"כ.

עוד מצינו כי תנאי להשראת השכינה היא האחדות עם כל ישראל, כמובא בילקוט שמעוני (פרשת וזאת הברכה רמו תתקנ"ז): מפני מה זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו? שכל השבטים היו במכירתו של יוסף ובנימין לא היה במכירתו של יוסף, אמר הקב"ה: אני אומר לאלו שיבנו בית הבחירה לא שיהיו מתפללין לפני ואני (מבקש) [מתמלא] עליהן רחמים, איני משרה שכינתי בחלקן שלא היו רחמנים על אחיהם. ע"כ.

והנה יוסף עצמו לכאורה לא השתתף במכירתו שלו שהוא נמכר ע"י אחיו, ואף על פי כן לא היה ראוי שהשכינה תהיה בחלקו, כיון שגם הוא היה צד במחלוקת ולא היה נקי לגמרי מאשמה. ורק בנימין שלא השתתף כלל במחלוקת, נבחר להיות אכסניה לשכינה, אנו לומדים מכאן כמה האחדות היא תנאי להשראת השכינה.

ובספיה"ק ישמח משה (פרשת משפטים) הביא בשם ספר חן טוב, כי עיקר ההצלחה בפסק דין היא רק בהיות ה' עם השופט ומלמדו להועיל לכוון דין כהלכה, וכדכתיב (שופטים ב', י"ח) "והיה ה' עם השופט", ואם אין הקב"ה בעת המשפט, יכשל בדין ולא ידע בין ימין לשמאל. לכן כתיב (תהלים קמ"ז, י"ט ב') "מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום", כי אין השכינה שורה על אומות העולם כידוע (ברכות ז'), ולכן אינם יכולים לפסוק על פי האמת. יעו"ש כל דבריו.

ויש להביא ראיה לדבריו מדברי הרמב"ם (פ"ד מהלכות סנהדרין ה"א) שכתב וזה לשונו: אחד בית דין

"ושפטו את העם משפט צדק" (ט"ז, י"ח)

וצריך ביאור, למה מתכוונת התורה באומרה: "ושפטו את העם משפט צדק"? אם כוונתה לכך שהשופטים לא יטו משפט ולא יקחו שוחד, הן זה ביארה התורה במפורש בפסוקים הבאים.

מבאר המדרש תנחומא (בפרשתנו סימן ד'): "ושפטו את העם משפט צדק" – שיהיו מטיין את העם לכף צדק, אמר רבי יהודה ברבי שלום: שיהיו מטיין ומלמדין עליהם זכות לפני הקב"ה. ע"כ.

ומתבאר, כי אין הכוונה למשפט צדק, אלא שהתורה דורשת מן הדיין כי ידון כל אדם לכף זכות.

והמדרש מביא לכך דוגמא מגדעון: ממי אתה למד? מגדעון בן יואש, שבימיו היו ישראל בצרה, והיה הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות ולא היה מוצא, שהיה הדור דל במצוות ובמעשים. כיון שנמצא זכות בגדעון, שלימד עליהם זכות, מיד נגלה עליו המלאך, שנאמר (שופטים ו', י"ב) "וירא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכחך זה", בכח זכות שלמדת על בני. הוי "ושפטו את העם משפט צדק" שיהיו מלמדין זכות על הדור. ע"כ.

והיינו, על אף שיש חיוב על כל אחד ואחד לדון את חבירו לכף זכות, כפי הנלמד בפרשת קדושים מן הפסוק (י"ט, ט"ו) "בצדק תשפוט עמיתך", כמפורש בתורת כהנים שהכוונה לדון לכף זכות. אולם יש דרישה נוספת מן הדיינים היושבים על כס המשפט לדון לכף זכות. וצריך להבין מדוע?

המהר"ל מפראג בספרו נתיבות עולם (נתיב לב טוב פרק א') מבאר, כי הדין לכף זכות מוכיח כי הוא בעל לב טוב: המידה הזאת שהיא לב טוב, שהוא חפץ ורוצה בטוב חבירו, ואף אם רואה דבר בחבירו

הגדול ואחד סנהדרין או בית דין של שלשה, צריך שיהיה אחד מהם סמוך מפי הסמוך. כלומר שיהיה נסמך להוראה מאחד שגם הוא נסמך להוראה, עד למשה רבינו. וכן שבעים זקנים משה רבינו סמכם, "ושרתה עליהם שכניה", ואותם הזקנים סמכו לאחרים ואחרים לאחרים. נמצא שהסמוכים הם סמוכים איש מפי איש עד למשה רבינו עליו השלום. ע"כ.

ויש להבין, מדוע מוסיף הרמב"ם "ושרתה עליהם שכניה". מה הקשר בין השראת השכניה לדיני הסמיכה של הדיינים בבית הדין?

אלא הרמב"ם מגלה לנו כי משה רבינו בעת שסמך את יהושע, לא היה בסמיכה רק נתינת רשות לדון ולהורות, אלא יותר מכך, משה רבינו נתן ליהושע את השראת השכניה ששרתה עליו כדי שיוכל להורות נכון. וכן הזקנים, וכן הסמוכים כולם, שורה עליהם שכניה, שיורו כדת מה לעשות.

לפיכך, דיין הדן לכף זכות מוכיח כי הוא בעל לב טוב, ובאחדות עם כל ישראל, ועל ידי כך זוכה שתשרה השכניה עליו, ולכן יזכה לשפוט בצדק ולדון דין אמת.

בדרך זו נבוא ונבאר את טענת יתרו למשה רבינו: "מדוע אתה יושב לבדך", ועל כך עונה לו משה: "כי יהיה להם דבר בא אלי" (יתרו י"ח, ט"ז), ולכאורה היה צריך לומר "באים אלי", בלשון רבים?

אלא שלכאורה יש לשאול, כיצד שורה השכניה בבית דין, הרי אחד מבעלי הדין משקר, וכת שקרנים אינן מקבלין פני השכניה (סוטה מב.), אלא שבשעת המשא ומתן של הדיינים ביניהם, על בעלי הדין לעזוב את החדר (סנהדרין ל.) וממילא שורה השכניה במקום וזוכים הדיינים לכוין לאמת. אמנם עדיין קשה, דכל זה נכון אם הם הרבה דיינים, אולם משה רבינו היה יושב לבדו, ואינו שולח את בעל הדין מעל פניו רק הוא נושא ונותן בלבו, ואם כן שוב קשה איך השכניה שורה? וזה שאמר יתרו למשה רבינו ע"ה "מדוע אתה יושב לבדך", הלא על ידי זה "וכל העם ניצב עליך" - ואינם צריכים לצאת, וחסרה השראת השכניה ח"ו, לכן "אייעצך ויהי אלקים עמך" (פסוק י"ט) - אתן לך עצה שתהיה השראת השכניה בבית דין, שתוסיף דיינים, ואז יצטרכו בעלי הדין לצאת בשעה שהדיינים ידונו בינם לבין עצמם. וכשיצאו, אז על כל פנים תהיה בבית הדין השראת השכניה.

אולם על כך עונה לו משה רבינו "כי יהיה להם דבר בא אלי", אותם בעלי דין שרבים ביניהם, כשנכנסים אל הקודש פנימה - אל משה רבינו,

מגודל קדושתו של משה רבינו, מתחרטים על מעשיהם ומשלימים ביניהם, ממילא "בא אלי" לשון יחיד, שניהם מאוחדים ואוהבים זה את זה, "ושפטתי בין איש ובין רעהו" - הם רעים אוהבים, ומחמת כן שורה השכניה בבית הדין.

לפי דברינו יש לבאר את דברי חז"ל (סנהדרין ז:): על הפסוק "לא תטע לך אשרה", שדרשו: כל המעמיד דיין שאינו הגון, כאילו נוטע אשרה. ובמקום ת"ח כאילו נטעו אצל מזבח ה'. ע"כ. ולכאורה מיהו דיין שאינו הגון?

ונראה לומר, כי דיין אשר חסרה לו אהבת ישראל ואינו דן לכף זכות, הוא אינו הגון ולא ראוי להשימו דיין, ומחמת שחסרה לו מעלת אהבת ישראל הרי הוא כעובד עבודה זרה וכנוטע אשרה, כמו שכותב ר' אלעזר אזכרי בהקדמה לספר חרדים: "לכן נתארך גלותינו על עוון מחלוקת ושנאת חנם שהוא בינינו. שכל העולמות קשורים זה בזה, ובהראות פירוד בתחתון גורם דוגמת פירוד בשלשה שעליו - ואין לך עבודה זרה גדולה מזו".

נסיים במעשה בענין זה כפי שהובא בספר בית הלחמי (פרשת וירא) על הגאון רבי שמואל גינצלער זצוק"ל בעל משיב נפש שפעם באו אליו שני אנשים לדין, והוא זיכה את הזכאי וחייב את החייב. אולם הבעל דין שיצא חייב בדינו לא מצא חן בעיניו והלך אל הגאון רבי שלמה יהודה טאבאק זצוק"ל בעל ערך ש"י, אלא שלקח עמו אחד ששכרו בממון כדי שיציג כאילו הוא הבעל דין שלו, ולא סיפרו לדיין כלום שכבר נפסק הדין על מעשה זה. והערך ש"י שמע את דבריהם ופסק להיפך ממה שפסק המשיב נפש.

שמח אותו בעל דין ומיד החל לפרסם כי בעל הערך ש"י פסק שלא כמשיב נפש. כששמע זאת בעל המשיב נפש נסע אל בעל הערך ש"י ושאל אותו כיצד פסק על דין תורה זה. והשיב מה שפסק, ושאלו בעל המשיב נפש ומדוע פסק כן, והערך ש"י הביא כמה ראיות וסימוכין לדבריו. ואז הוציא המשיב נפש את השו"ע והראה לו ש"ך מפורש שכותב להיפך מדבריו. נבהל מאוד הערך ש"י כיצד נעלמו מעיניו דברי הש"ך הללו.

אולם המשיב נפש הניח דעתו ואמר לו, שהדיין יכול לפסוק רק עם יש לו סייעתא דשמיא, אולם סייעתא דשמיא ניתנת רק בדין תורה באמת, אבל כיון שאצלו היה זה כמשחק בעלמא - וסיפר לו כל הסיפור שעשה הבעל דין - לכן לא היתה לו סייעתא דשמיא ונעלמו ממנו דברי הש"ך.